



OYDIN HOJIYEVA SHE'RIYATIDA MUHABBAT MAVZUSI

Asatjanova Iroda Maqsudbek qizi

Urganch davlat universiteti talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6776218>

ARTICLE INFO

Received: 28th May 2022

Accepted: 02nd June 2022

Online: 25th June 2022

KEY WORDS

ishq lirikasi, individual tuyg'ular, ritorika, tinish belgilar, motiv, obraz, lirik qahramon, adabiy tuzum, kontrast usuli, ijodiy kuch, psixologik yetuklik

ABSTRACT

Hozirgi zamonaviy she'riyatda muhabbat mavzusi badiiy obyekt sifatida o'zining yetakchi mavqeyini saqlab qolgan. Iste'dodli shoira Oydin Hojiyevaning tabiatan g'oyat boy lirikalarida ishq mavzusi alohida o'rin tutadi. Shoiraning ishq lirikasi nafaqat axloqiy fazilatlariga, balki ijtimoiy motivlarga ham boy. Ushbu maqolada shoiraning muhabbat mavzusida yozilgan she'rlari tahlilga tortiladi.

Gravitatsiya olamning uyg'unligi va harakatini tartibga solgani kabi, inson sevgisi ham insoniy munosabatlarning abadiyligi va xavfsizligini ta'minlaydi. She'r bizga o'sha munosabatlarning asl mohiyati va qadrini tushuntirib beradi. Adabiyot inson muhabbatining eng buyuk va ishonchli targ'ibotchisi bo'lishi bilan birga, o'zining falsafiy-poetik asoslarini alohida sxema va qoliplar shaklida tayyorlab, kelajakka yetkaza oladi. "Sevgi mavzusi orqali shoir o'zining badiiy salohiyatini namoyish etadi. U barcha insonlar qalbiga yaqin va tanish bo'lgan, ularning qalb torlariga hamohang tuyg'ularni ifodalaydi."

Muhabbat bu uchrashuvmi xiyobonlarda?
Xayol surib, oshiqona entikishlarmi?
Yo Laylidek o'rtanmoqmi otashin darddan?

Yoki ishqiy xatlar bitib, yosh to'kishlarmi?
Oydin Hojiyeva lirikasida ishq madhiyasi muhim o'rin tutadi. Bu lirikaning badiiy

qudrati shundaki, unda inson qalbidagi tuyg'u va kechinmalar, inson go'zalligi yuksak mahorat bilan tasvirlangan. Shoira she'rlarida qalb tubida yashaydigan, dil torlarini jonlantiradigan teran lirika, tuyg'u va hayajon bor. Shoiraning ham g'oya, ham mazmun, ham shakl jihatdan juda boy she'rlarida insoniy ishq timsoli alohida o'rin tutadi. Biroq uning asarlaridagi muhabbat intim, individual tuyg'ular ifodasi emas, balki chuqur ijtimoiy xususiyatga ega. Bunday she'rlarda zohiriy dabdaba, shov-shuvli ritorika, keraksiz, quruq gap-so'zlar yo'q. She'riyat o'quvchini nafaqat buyuk ishlarga, ezgu ishlar uchun kurashga chorlaydi, balki uning qalbiga yuksak estetik zavq, pokiza va yuksak tuyg'ularni singdiradi. Bu borada shoiraning biz shartli ravishda ishq lirikasiga nisbat bergan she'rlari tahsinga sazovor.

Mendan - vafo, sendan muruvvat



Mendan - qo'shiq, sendan - hamiyat.

Shunda bizga qo'ldosh muhabbat.

Shunda bizni tark etmas niyat!

She'r boshida tinish belgilar ustunlik qiladi, deyarli har bir so'zdan keyin chiziqcha qo'yiladi. Bu faqat qahramonning his-tuyg'ularini ta'kidlaydi. Uning nutqi chalkash, qahramon doimo pauza qiladi. Lekin she'r oxirida nuqtalar undov belgisi bilan almashtirilgan. Uning she'rlaridagi sevgi sukunatda kechayotganga o'xshaydi: hech narsa tushuntirilmaydi, hech narsa talqin etilmaydi, so'zlar shunchalik kamki, ularning har biri katta psixologik yukni ko'taradi. Boshqa hech bir she'rda Oydin Hojiyevadagidek jozibali, imo-ishoralarga boy, tinish belgilari beradigan kayfiyat bunchalik nozik bo'lmagan:

Mendan - araz, sendan - kechirim,

Ma'yus tortsam - taskinim sendan.

Borlig'ingcha mening taqdirim,

Yer-u ko'kda maskanim - sendan!
(davomi)

Shoira "araz - kechirim", "ma'yuslik - taskin", "men - sen" antonimlarini qo'llagan holda ikki obrazning qarama-qarshiligini ta'kidlaydi. Buni lirik qahramon ham tushunadi. Sevgining oxiri - hayotning oxiri, deb o'ylaydi qahramon. Bu uning ishini yanada qiyinlashtiradi. Oydin Hojiyevaning sevgi lirikasi qanchalik avtobiografik bo'lmasin, umuman muhabbat haqida fikr yuritish uning go'zalligi va ulug'vorligini anglash uchun keng imkoniyat yaratadi. Shoiraning ishq-muhabbatga munosabati insoniylikning eng oliy ko'rinishlariga, o'zini-o'zi ifodalashga bo'lgan munosabatdir. Shoira olamning eng go'zal manzaralarini, qalbining eng sog'lom, jo'shqin, eng insoniy "maskan"ini muhabbatda ko'radi.

Bu issiq og'ushda topib halovat,

Muhabbat shavqidan yayraydi hayot.

Qara sovuq miltiq ko'ksingda, xayhot,

Yor bo'lolmadim deb chekadi faryod.

She'r markazida ikkita motiv bor: lirik qahramon obrazi va baxtsiz ishq obrazi. Bu satrlarni o'qirkansiz, otilgan miltiqning ovozi eshitiladi. U qahramonning his-tuyg'ularini yaxshiroq tushunishga yordam beradigan kontrast va qarama-qarshilik usullariga asoslangan. Sog'inchdan qutulib, oshiq bo'lgan oshiqning yana ayriliq lahzalariga yuz tutishi ishq azoblari bilan birga fidoyilik missiyasini ham ado etish zarurligini yana bir bor tasdiqladi. Bu yerda gap shundaki, visol lahzasidan keyin oshiq yana ajrashadi. Qalbdagi muhabbat tuyg'usi va ayriliq hissining bir vaqtda paydo bo'lishi insonni abadiy qo'rquv va iztirobda saqlaydi. Bu abadiy ayrilishning mavjudligi abadiy istakning, abadiy sevgining belgisi va mazmuni bo'lishi kerak edi. Oydin Hojiyeva klassik, yangi va zamonaviy davrlarning ishqiy romantikasini, shuningdek, zamonaviy ishq taraqqiyotini o'zlashtirib va bu adabiy tizimni insonni qaytadan o'rganish, odamlar e'tiborini tortish uchun faollashtirib o'zgacha badiiy uslub yaratdi. Shoir bo'lging kelar o'n sakkiz yoshda Unda hamma narsa qofiyadoshdir.

Tilingga kelmaydi sevgidan boshqa,

Qalbingda quyoshdir, ko'kda quyoshdir.

Muhabbat insonni o'z-o'zini va o'zgalarni kashf etishga olib keladi, u oddiy "oh-vohlar"dan emas, qalb va irodaning o'zida kamol topuvchi buyuk mehnatdan tug'iladi, surur va lazzatlargagina emas, buyuk mehnatlarga, bunyodkorliklarga chorlaydi. She'rda inson qalbining eng nozik tuyg'ulari, o'ylari ehtiros va san'at bilan tarannum etilgan, shoira qalbining hayot go'zalliklarini asrashga, bilishga da'vat etuvchi ovozi yangraydi. Oydin Hojiyeva nazdida muhabbat - inson go'zalligi va



komilligiga sig'inish, hayotga muhabbat, odamiylik, do'stlik, sadoqat va vafo demakdir. Shoira lirikasida hayotning ijodiy kuchi, go'zalligi, insonning komilligi yuksak badiiy tilda tarannum etilgan. Hayotga muhabbat Oydin Hojiyevaning ilhom manbayidir. Shoira lirikasida muhabbat yuksak tuyg'ularga asoslangan hayotdir. Bu sevgi ichki dunyosi boy insonning sevgisidir. Ijodkor hayotning mazmuni va maqsadini muhabbatda ko'radi.

Bahor ko'z o'ngingda so'zana boshlar,
Rang ocha boradi, gul, yaproq, kurtak.

Ko'nglingda daryolar to'lg'ana boshlar,
So'zlar tiziladi misoli durdak. (davomi)

Ishq hukmron qalblar yomg'irdan keyin ochilgan musaffo va beg'ubor bahor osmonini eslatadi, unda faqat tiniqlik, rang-barang shafaq ko'rinadi. Ishq go'yoki inson qalbini filtrlaydi, uni o'tmish va zararli narsalardan tozalaydi. U insonni go'zallashtiradi, mehribon va oliyjanob bo'lishga chorlaydi. Oydin Hojiyevaning lirik qahramoni o'zidan real dunyo tashvish va muammolari ichida yashayotgan, lekin hayot romantikasini hech qachon unutmaydigan personaj sifatida e'tiborni tortadi. Ishqni gul atarlar xushbo'y va xushrang, Gul ko'zni quvnatar, mast etar yana. Guldan chinorlikni kutmoqlik, yalang, Shakarga tuz solmoq kabi bachkana.

Shoira yaratgan ishq manzarasi keng qamrovli va boy bo'lib, mehribon qalb hassoslik bilan ergashadigan hayot belgilari sifatida talqin etiladi. She'rdagi ishq o'ziga va o'zgargan yuksak mavqeyiga qarshi isyonkor ruhda. She'rlardagi zaif nuqta ham shu nuqta bilan bog'liq. Ko'proq his-tuyg'ularning yechimi muallifga kerak bo'lganda his-tuyg'ularini ifoda eta oladigan estetik darajaga ega bo'lishiga to'sqinlik qiladi. Bu g'oyani ayollar

erkinligiga da'vat etuvchi she'rlarning aksariyatiga xos xususiyat deb hisoblash mumkin. Fikrlar publitsistik ohangda berilgani sari she'rning estetik jozibasi yo'qoladi, she'riy yaxlitlik sezilmaydi. Ular tashvishga shunchalik berilib ketganki, murojaat shakllari o'z ahamiyatini yo'qotadi va ijtimoiy pafosdan tashqariga chiqa olmaydi.

Sendan hech judolik tushmasin boshga;

Muhabbat xazoni ro'y bermasin hech.

Mavjudlik boshqa-yu, yashamoq boshqa,

Yashash - bu ishq bo'lib tug'yon urgan kuch!

"Qalblarda muhabbat bo'lmasa, yashash sevishdan ortiq bo'lib qoladi. Olovli yurak egalari uchun esa sevish yashashdan tansiqroqdir. Bundaylarning ishqdan olovlangan qalblari "chirsillab yonib" ketishga qodir". Oydin Hojiyeva she'rlaridagi ma'no xilma-xilligi bilan turli xillikdan qochishga urinishlar o'rtasidagi bog'liqlik yosh muallifning muvaffaqiyati, deb baholanishi kerak. Sevgi hayotini ma'yus, mo'rt tuyg'u bilan ifodalagan bu misralarda intonatsiyaning monotonligini uchratmaymiz. Shoironing ishq olami turli tuyg'u va ovozlar bilan ifodalangan hissiy ohanglarga boy bo'lib, lirik uyg'unlik shoir fikrlarining nozik ta'sirini yakunlovchi asosiy omilga aylanadi. O'zi yaratgan she'riy qarama-qarshilik bilan shoir tuyg'ularini kuchaytirib, obrazli fikr ifoda tuslarini oshirishga yo'l ochadi. Agar so'nar bo'lsa ishq yoqqan olovTashvish shamolidan, ko'zim yoshidan, Zarracha o'kinmam, rostin beayov So'ylang, iqror bo'ling avval boshidan.

Lirik qahramonning ochiq va quvnoq ruhi katta quvonch va qayg'ularga dosh bera oladi. Afsuski, shodlik kam, qayg'u o'nlab taqdirlarga yetardi. Ammo oshiq qalb o'ziga tushgan hamma narsani ko'tarib,



g'urur bilan yuradi. Va faqat muhabbatgina uning qalbining chidab bo'lmasdek tuyulgan tubsizliklarini ochib beradi. She'rni syujet emas, ko'proq hissiyot ifodasi zamiriga qurish Oydin Hojiyevaga xos, lekin uning qisqa, ingichka obrazlari ajib bir uyg'unlik asosiga quriladi va she'rga miniatyur ixchamlik, ayni paytda yorqin o'ktamlik baxsh etadi. Uning she'rlaridagi ravonlik va dilbarlik so'z o'ynoqiligi emas, fikriy chuqurlik va hissiy takomilga bo'ysunadi. Men yerdan, osmondan izladim xabar, Bahrdan izladim ishq degan gavhar. Benogoh topdim-u tushdim hayratga: Aylandi u quvonch, qayg'uga, dardga, Visolga, qo'shiqqa, yuz mashaqqatga, Mangu hayratga...

Oydin Hojiyeva – nozikta'b, nozikxayol shoira. Uning ishq-muhabbatga munosabati uni ma'naviy topinish, estetik qadriyat va go'zallik darajasida anglash niyati bilan bog'liq. Qizig'i shundaki, muallif an'anaviy shakl, obraz, ibora va intonatsiyalarni yo'q qilib, ularni qaytadan jamlagan she'riyat makonida ishq lahzalari tubdan o'zgarib "mangu hayrat" maqomiga ko'tariladi.

Ey muhabbat, qovushtirgil sen mushtoq jonni, Chaqmoq chaqib u qayg'udan quvonch yaratsin. Quyosh kabi qamrab olsin jumla-jahonni, Suv bosganday shubxalarning qasrin nuratsin. Butun she'r davomida intonatsiya va poetika shunday tuzilganki, ular doimo kuzatilib turuvchi va doim barqaror holatda bo'lgan obraz (chaqmoq tasviri, balki birdaniga tutib, chalg'ituvchi tasvir) o'rnini bosuvchi formula doirasida harakatlanadi. "...ilohiy muhabbat, hayotni idealdagiday tasvirlashi emas, turmushni, tuzumni butun rang-

barangligi, qora va oq bo'yoqlari bilan aslidagiday, insonni faqat yuksaklikda ulug'vor qilib emas, barcha tubalıkları bilan ko'rsatish ehtiyojini sezga edi." Shoir o'zi qiyoslagan obrazlar fonida ilohiy tuyg'u bo'lmish ishq haqida ikki xil fikr bildira olgan: quyosh va chaqmoq, shu tariqa o'ziga xos badiiy lavha yaratgan. Demak, she'rda tasvirlangan lirik qahramonlardan biri yuksak axloqiy fazilatlarga ega oshiqdir. Shoir sevgiga murojaat qilgan bu qahramon tili bilan tuyg'ularning o'ziga xos metaforik kontrastini yarata oldi. Shu tariqa shoir sevgi munosabatlarida ma'naviy fazilatlar zarurligiga e'tibor qaratmoqchi bo'lgan. Oydin Hojiyevaning sevgi lirikasini falsafiy lirikadan ajratish qiyin, ular ko'pincha bir-birining davomi sifatida "harakat qiladi", buzilmas birlik hosil qiladi.

Oydin Hojiyevaning sevgi lirikasi cheksiz rang-barang va psixologik jihatdan tubsizdir, umuman olganda, uning muhabbat haqidagi she'rlari ko'proq psixologik yetuklikka, tajribaga aaslangan. Ularda inson tuyg'ulari tabiat bilan uyg'un holda berilgan, ularning badiiy tafsilotlari, she'riy yakunlari individual intonatsiya belgisi sifatida talqin etilishi mumkin. Shoiraning ishqqa bag'ishlangan she'rlari axloqiy ohanglari bilan ajralib turadi. U muhabbatni nafaqat insoniy tuyg'ularning eng yuksak cho'qqisi sifatida ko'rsatgan, balki bu munosabatlarning ma'naviy poklik, komillik, axloqiy yaxlitlik bilan bog'liqligini ham ta'kidlagan. Ya'ni, Oydin Hojiyevaning suyukli qahramoni ham boy ma'naviy-axloqiy fazilatlar sohibidir.

References:

1. Qayumov A. She'riyat jilolari. Toshkent. "O'qituvchi". 1997.
2. Qozoqboy Yo'ldoshev. "Yoniq so'z". "Yangi asr avlodi". 2006



3. Yo'ldosheva M. Yangilanishlar manguligi: adabiy tadqiqotlar. – T.:ADIB nashriyoti, 2011.
4. Hojiev Oydin. Tamal toshi: [She'rlar]. – T.: Adabiyot va san'at nashriyoti, 1988.
5. Hojiyeva Oydin. Nazokat: She'rlar, doston, qasida, badialar, o'ylar. - T.: "Sharq", 2007.
6. Hojiyeva Oydin. Mushfiq onajon: She'rlar va she'riy qissa, - T.: Adabiyot va san'at nashriyoti, 1983.